

Psychiatrická klinika LFUK a UNB, Bratislava

**LEKÁRSKA PSYCHOLÓGIA
A ZÁKLADY KOMUNIKÁCIE
ČASŤ 4.**

Doc. PhDr. Eva Morovicsová, PhD., MPH

Študijný materiál výhradne pre študentov LF UK v Bratislave
Veřejné šírenie materiálu nie je dovolené!

VÝVINOVÁ PSYCHOLÓGIA

ZÁKLADNÁ PSYCHOLOGICKÁ DISCIPLÍNA

ČLENENIE

- Fylogenetická PSP**
- Antropogenetická PSP**
- Biodromálna PSP**
- Ontogenetická PSP**

- Pedopsychológia
- PSP adolescencie
- Adultopsychológia
- Gerontopsychológia

VÝVIN

Zákonité zmeny - prebiehajú v určitom slede, rovnako

U človeka rozlišujeme:

Telesný (biologický) vývin

PSP vývin

Sociálny vývin

Striedanie období

Rýchleho vývinu

Spomalenia

Senzitívneho obdobia

Stabilizácie / Plató

Prítomné evolučné a involučné zmeny

ONTOGENÉZA

PODSTATA ONTOGENÉZY

Socializácia

Individualizácia

Kvalitatívne a kvantitatívne zmeny

Diferenciácia a integrácia

ČINITELE ONTOGENÉZY

Biologické činitele

Vlastná aktivita

Prostredie

Výchova

Zrenie

Učenie

VÝVINOVÉ NORMY

PRIEREZOVÉ, LONGITUDINÁLNE ŠTÚDIE, ODBORNÍCI, SPOLOČNOSŤ

PORUCHY VÝVINU

Kvantitatívne poruchy

Oneskorený (retardovaný) vývin

Zrýchlený (akcelerovaný) vývin

Kvalitatívne poruchy

Disharmonický (nerovnomerný) vývin

PRENATÁLNE OBDOBIE

PRENATÁLNE OBDOBIE 280 DNÍ, 10 LM, 40 TÝŽDŇOV

PREDPÔRODNÝ VÝVIN: oplodnenie ⇒ pôrod

Biologický vývin
Orgánových systémov

Psychický vývin
Psychické reakcie
Jednoduché učenie
Prvé skúsenosti

Sociálny vývin
Reakcie na podnety
Komunikácia s matkou

ČLENENIE PRENATÁLNEHO OBDOBIA

Obdobie blastocytárne (blastémové)
Oplodnenia ⇒ 3. týždeň

Obdobie embryonálne
3. týždeň ⇒ 3. mesiac

Obdobie fetálne
4. mesiac ⇒ pôrod

NOVORODENECKÉ

OBDOBIE

NOVORODENECKÉ OBDOBIE * → 28. DNÍ PRECHOD + FYZIOLOGICKÁ ADAPTÁCIA

Telesný vývin

Hmotnosť, Dĺžka, Obvod hlavy, hrudníka
P, D, TK, Appgarovej skóre

Činnosť analyzátorov ⇒ nie je rovnaká

Dotyk, teplo, poloha a rovnováha, chuť
Zrak a sluch
Vnútorné pocity ⇒ hlad a smäd

REFLEXY NOVORODENCA

Novorodenec/Dospelý

Obranné /kýchanie, kašľanie
Príjem potravy /sací, žuvací

Novorodenec Dospelý / patológia

Babinského reflex

Novorodenec

Úchopový/ Robinsonov reflex
Morrovo reflex /objímací, úľakový
Vojtkov, Landauerov reflex ...

DOJČENECKÉ OBDOBIE

2. mesiac ⇒ 1. rok

VÝVIN DOJČAČA

TELESNÝ VÝVIN

Intenzívny rast (20-25cm)
Zvyšovanie hmotnosti
Vonkajší výzor
Vývin CNS
Dentícia

POHYBOVÝ VÝVIN

Cefalokaudálny postup
Proximálno-distálny postup
Ulnoradiálny zákon

CITOVÝ VÝVIN

Spoločenské reakcie (3. mes.)
Reakcia na iné dieťa (4. mes.)
Rozlišovanie osôb a predmetov (5. mes.)
Upútavanie pozornosti (7.-8. mes.)
Špecifické pripútanie dieťaťa (7. mes.)

VÝVIN POZNÁVACÍCH PROCESOV

POCIŤOVANIE, VNÍMANIE

ZRAKOVÉ

Svetlo, tma, osoby, farby

SLUCHOVÉ

Silné zvuky
Rozlišovanie hlasov
Obsah slov

POZORNOSŤ

Rozvoj analyzátorov
Neúmyselná pozornosť

PAMÄŤ

Reakcia na podnety

REČ

Hrkútanie
Džavotanie
Tvorba slabík a slov

MYSLLENIE

Názorné

BATOLENECKÉ OBDOBIE

1. - 3. rok života

Lokomócia, rozvoj reči

VÝVIN BATOLAŤA

TELESNÝ VÝVIN

Intenzívny rast (12/6-7cm)
↓ hmotnostného prírastku
Zmeny hrudníka a chrbtice
Mliečny chrup

CITOVÝ VÝVIN

Nestály, protichodné emócie

SOCIÁLNY VÝVIN

2. ROK - spoločnosť dospelých
3. ROK - kontakt s deťmi
- budovanie vzťahov

POHYBOVÝ VÝVIN

Hrubá motorika
Osvojenie chôdze
Prekonávanie prekážok
Zmena smeru a polohy
Chôdza po schodoch

Jemná motorika
Sebaobslužné činnosti

VÝVIN POZNÁVACÍCH PROCESOV

POČÍTOVANIE, VNÍMANIE

Rozlišovanie
Tretí rozmer
Predmety, vlastnosti, miesta ...
Tvar, farba, veľkosť, vzdialenosť

POZORNOSŤ

2. ROK Neúmyselná
3. ROK Úmyselná

PREDSTAVY

Nepresné zážitky
Rozvoj detskej tvorivosti
NIE fantázia

PAMÄŤ

Neúmyselná /čo chápe
Mechanická /nechápe

MYŠLENIE

Konkrétно-názorné
Myslí nahlas

REČ

Štádium slov
Štádium viet
Otázka - Čo je to?

VÝVIN OSOBNOSTI

Náznaky individuálnych osobitostí

Prejavy temperamentu

Vôľové a charakterové vlastnosti

/realizácia cieľov, vedomie vlastníctva .../

Prejavy vzdorovitosti (idiognózia)

PREDŠKOLSKÉ OBDOBIE

3. – 6. rok života

Príprava dieťaťa pre vstup do školy

VÝVIN V PREDŠKOLSKOM OBDOBÍ

TELESNÝ VÝVIN

↓ rast do výšky
obdobie prvej vyťahnutosti
↓ hmotnosť
Ústup disproporcí
Osifikácia zápästných kostičiek

POHYBOVÝ VÝVIN

Hrubá motorika
Zlepšenie koordinácie
/šport/

Jemná motorika
Sebaobslužné činnosti
/kresba/

CITOVÝ VÝVIN

Impulzivnosť, afektívnosť, labilita
Záporné emócie
Vývoj vyšších citov

SOCIÁLNY VÝVIN

Ústup egocentricity
Výrazná socializácia, rolí
Sociálna kontrola a hodnoty

VÝVIN POZNÁVACÍCH PROCESOV

ZVEDAVOSŤ (SKÚSENOSŤ, POZOROVANIE)

HRA

VÝVIN POZNÁVACÍCH PROCESOV

POČÍTOVANIE, VNÍMANIE Základné, doplnkové farby ↑ Zraková ostrosť Subjektívne meranie času Podceňovanie vzdialenosti, strán Rozvoj verbálneho sluchu Záujem o hudbu / pohyb	POZORNOSŤ Neúmyselná ↑ Úmyselná
PREDSTAVY Reálny + fiktívny svet Fantázia - konfabulácie Strach z tmy	PAMÄŤ Mechanická Neúmyselná + úmyselná
	MYSLÉNIE A REČ Konkrétne-názorné Zlepšenie rečového prejavu Slovná zásoba Neologizmy Otázka - Prečo?

UTVÁRANIE OSOBNOSTI

Základné návyky a spôsoby správania

Rozvoj PSP a sociálnych potrieb
 Temperamentálne vlastnosti
 Základy charakteru, **objav svedomia**

ŠKOLSKÁ ZRELOSŤ

Telesná zrelosť
 Intelektuálna / kognitívna zrelosť
 Sociálna a emocionálna zrelosť
 Zrelosť pre prácu

MLADŠÍ ŠKOLSKÝ VEK

6. – 10/11. rok života

Vstup do školy a adaptácia

Vstup do školy ⇒ prvé prejavy pohlavného dozrievania

VÝVIN V MLADŠOM ŠKOLSKOM OBDOBÍ

TELESNÝ VÝVIN

Spomalenie rastu do výšky
Ustálenie hmotného prírastku
Rast svalstva
Kostra detí ⇒ **plastická**
Osifikácia zápästných kostičiek
Rast trvalého chrupu

POHYBOVÝ VÝVIN

Dynamickosť + vytrvalosť
Rýchlosť, presnosť

VÝVIN OSOBNOSTI

Motívy konania (učenie)
Rozvoj záujmov
Morálny vývin
- morálna heterotómia
- morálna autonómia

CITOVÝ VÝVIN

Prehľbovanie, intelektualizácia citov
Pritomnosť – stenické, astenické
Vývin vyšších citov

SOCIÁLNY VÝVIN

Učiteľ – autorita
Školský kolektív – spoloč. vedomie
Triedny kolektív – skupinový život

VÝVIN POZNÁVACÍCH PROCESOV

POČÍTOVANIE, VNÍMANIE

Zlepšenie zmyslového vnímania
Koordinačia zrak – jemná motorika
↑ Diskriminačná schopnosť
↑ Zraková ostrosť
↑ Citlivosť na farby

POZORNOSŤ

↑ Úmyselná

PAMÄŤ

Mechanická + Úmyselná

PREDSTAVY

Eidetické predstavy

MYSLENIE A REČ

Slovno-logické
↑ Slovnnej zásoby, vnútorná reč

STARŠÍ ŠKOLSKÝ VEK

10/12. - 15/17. ROK ŽIVOTA

Pohlavné dospěvanie
Vývinová disharmónia
Začiatok pohlavného dozrvania ⇒ pohlavná zrelosť

VÝVIN V STARŠOM ŠKOLSKOM OBDOBÍ

TELESNÝ VÝVIN

Intenzívny rast do výšky
Obdobie 2. vyťahnutosti
Príberanie na hmotnosti
Zmena telesných tvarov
Mutácia hlasu
Rast ochlpenia
Zmena anatom. štruktúry mozgu

POHLAVNÝ VÝVIN

Dievčatá:
Menarché, telarché, pubarché
Chlapci:
Polúcia, mutácia pubarché

POHYBOVÝ VÝVIN

↓ Harmónie, ladnosti

VÝVIN V STARŠOM ŠKOLSKOM OBDOBÍ

CITOVÝ VÝVIN

Labilita a bezprostrednosť
Obranné citové, agresívne reakcie
Pozitívne a vyššie city

UTVÁRANIE OSOBNOSTI

Sebauvedomovanie
Sebapoznávanie, sebahodnotenie
Sebavýchova
Diferenciácia, prehlbovanie záujmov
Vývin vôle
Hľadanie vlastnej identity

SOCIÁLNY VÝVIN

K dospelým
Kríza autority rodičov
Konflikty
↓ emocionálna väzba
K vrstovníkom
Skupiny
Formálne, neformálne, menšie, ...
K príslušníkom opačného pohlavia
Záujem o druhé pohlavie
Prvé lásky a pohlavné styky

VÝVIN POZNÁVACÍCH PROCESOV

POZORNOSŤ

Úmyselná, kolísanie

PAMÄŤ

Úmyselná, logická

PREDSTAVY

Tvorivosť, bdelé sny

MYSLENIE

Abstraktné

ADOLESCENCIA

Vek mladistvých

⇒ 15/17 - 20/22 rokom

Kritériá psychickej zrelosti

TELESNÝ A POHYBOVÝ VÝVIN

TELESNÝ VÝVIN

↓ rast, hmotnosť

↑ sila a výkonnosť svalov

POHYBOVÝ VÝVIN

Koordinácia pohybov

↑ fyzická výkonnosť

↑ sebavedomia

PSYCHICKÝ VÝVIN

INTELEKT

Zavŕšenie, intelekt. aktivita

CITY

Rovnováha, vyššie city

ZÁUJMY

Praktická orientácia

OSOBNOSŤ

Sebavýchova, ideály,
Svetonázor

SOCIÁLNY VÝVIN

DOSPELÍ

Konflikty / +, - vzťahy
Prístup dospelých
Ekonomická závislosť

OPAČNÉ POHLAVIE

Platonický vzťah
Romantický vzťah
Utilitárny vzťah

VRSTOVNÍCI

Trvalejšie kamarátstva

SPOLOČNOSŤ

Spoločenské dianie

DOSPELOSŤ

Stredný vek života

(20/22 - 60/65 rokov)

Napíňanie zmyslu života
Prevaha evolučných procesov nad involučnými

ZMENY V DOSPELOSTI

TELESNÁ OBLASŤ

Dosiahnutie výšky
Fyziologická zrelosť
Telesná zdatnosť a sviežosť

PSYCHICKÁ OBLASŤ

Psychická zdatnosť
Vývin psychických procesov
Skúsenosti

SOCIÁLNA OBLASŤ

Založenie rodiny, výchova detí
Pracovné zaradenie/specializácia
Širšia sociálna zaradenosť

ČLENENIE DOSPELOSTI

RANNÁ DOSPELOSŤ

Fyzická sviežosť
Tvorivosť, adaptabilita
Altruizmus, morálne postoje

OBDOBIE STABILIZÁCIE

Vrchol fyzických síl, ↓ analyzátorov
Logické učenie, pamäť a skúsenosti
Rodina, výchova detí, generativita

STARŠIA DOSPELOSŤ

Menopauza, andropauza
↓ pamäť, kreativita, nie inteligencia
Ustáľovanie štýlu, bilancia, dôchodok

STARNUTIE

Bio-fyziologické, psychické a sociálne zmeny

Prechodné obdobie

ZMENY V OBOBÍ STARNUTIA

TELESNÁ OBLASŤ

Involúcia

↓ výkonnosť, ↓ odolnosť

↑ chorobnosti

Polymorbidita

PSYCHICKÁ OBLASŤ

↓ psychických funkcií/ pamäť ...

Citová labilita, zraniteľnosť

↓ adaptabilita

SOCIÁLNA OBLASŤ

Odchod do dôchodku

Strata životného partnera

Sociálna izolácia /Diogenov syndróm

STAROBA

VEK NAD 70/75 ROKOV

ÚBYTOK PSYCHICKÝCH A FYZICKÝCH SÍL
ZNEMOŽŇUJE PLNENIE DOTERAJŠÍCH NÁROKOV

ZMENY V OBOBÍ STAROBY

TELESNÁ OBLASŤ

Involúcia – všetky systémy

↓ výška, ↓ hmotnosť

Starecké zmeny / škvrny ...

Ochabnutie mimiky ...

PSYCHICKÁ OBLASŤ

↓ psychických funkcií/ pamäť ...

Oslabenie citov, zmeny osobnosti

↓ adaptabilita, vôľa

SOCIÁLNA OBLASŤ

Zníženie sociálnych kontaktov

/zdravotné problémy, zmeny osobnosti/

Sociálna izolácia

POSTOJ K STAROBE

KONŠTRUKTÍVNY

Prijatie staroby
Tolerantnosť, spokojnosť
Reálne ciele

ZÁVISLÝ

„Nech sa starajú iní ...“
Pasivita
↓
ctížiadostivosť

OBRANNÝ

Odmietanie pomoci, staroby
Samostatnosť, hrdosť
Nezávislosť

NEPRIATEĽSKÝ

Odkladanie odchodu
Nepriateľstvo voči okollu
Mrzutosť

SEBANENÁVISŤ

Nepriateľstvo voči sebe
Kritika minulosti
↓
štandardu, zmierenie, osamelosť

REAKCIE ČLOVEKA NA STAROBU

Výchova, sebavýchova
Náplň činnosti v starobe

Riešenie

- Prijat' starobu a zachovať si reálny pohľad
- Vhodný režim dňa

Prijat' tok života, ktorý mal svoj začiatok
a má svoj koniec ...

PSYCHICKÉ KRÍZY

PSYCHICKÁ KRÍZA

/Caplan, 1964; sociálna psychiatria, teória učenia/

Prekážka bráni v realizácii životných cieľov/ohrozenia

Riešenie → zaužívaný spôsob → nové spôsoby

→ narušenie psychickej rovnováhy

Kríza vyvrcholenie psychickej nestability

→ hraničný stav /nie choroba, ani stav psy normy

Nie iba negatívny jav, ale aj získanie nových skúseností

PREDPOKLADY KRÍZY

ŽIVOTNÁ UDALOSŤ

(Náročná) životná udalosť

Traumatická kríza

Kríza zo životných zmien

PREMORBIDNÁ OSOBNOSŤ

Citová stabilita

Frustračná tolerancia

Skúsenosti jedinca

Schopnosti/ pripravenosť

Motivácia

Spôsob riešenia

+ EMOČNÁ PODPORA

PREJAVY PSYCHICKEJ KRÍZY

PREŽÍVANIE

Úzkosť, ohrozenie, vina, hanba,
bezvýchodiskovosť, beznádej

ZMENY NÁLAD

Podráždenosť, plačivosť, smútok ...

STRATA KONTROLY SPRÁVANIA

+ Obranné mechanizmy osobnosti
+ Nešpecifické telesné ťažkosti

BEZMOCNOSŤ → ↑ ÚZKOSŤ, SKRATOVÉ KONANIE

DYSFUNKČNÉ RIEŠENIE → Únik, útek, bezmocnosť, beznádejnosť

FÁZY A PRIEBEH PSYCHICKEJ KRÍZY

ALARMUJÚCA FÁZA

Narušená psy rovnováha
Naučený spôsob riešenia

KRITICKÁ FÁZA

↑ úzkosti,
Neúspešnosť riešenia
Hľadanie nových spôsobov

POSTKRITICKÁ FÁZA

+ SMER → konštruktívne riešenia, bez zmeny stavu
- SMER → neschopnosť nájsť riešenie, rezignácia
⇒ somatická alebo psychická choroba

ČASOVÝ PRIEBEH KRÍZ

AKÚTNE KRÍZY

Náhla strata/vážne ohrozenie
Ohraničený začiatok
Rýchly priebeh

JEDINEC

Strata bezpečia, istoty, hodnôt
Bezradnosť, riziko suicíd

CHRONICKÉ KRÍZY

Dlhšie trvajúce/viaceré NŽS
Pozvoľný začiatok a priebeh
Prejavy menej intenzívne

**PREFERENCIA
NÁHRADNÉHO RIEŠENIA**

KRÍZOVÁ INTERVENCIA

LAICKÁ INTERVENCIA

Nadviazanie kontaktu / abreakcia
Kontakt s príbuznými / podpora
Odborná pomoc

ODBORNÁ INTERVENCIA

Vypočuť / abreakcia
Podpora kognitívneho prejavu
Prítomnosť krízového stavu
Podpora schopností jedinca
Pomoc hľadať riešenie

CIEĽ ODBORNEJ INTERVENIE

Oddeliť aktuálny problém
Zabrániť rozvoju krízy
Obnoviť funkčný stav

Zvážiť ďalšiu odbornú pomoc
Kontakt s rodinou

FORMY KRÍZOVEJ INTERVENČIE

TELEFONICKÁ INTERVENČIA

Časová tieseň
Nedostatok informácií
Absencia osobného kontaktu
Rešpektovanie anonymity
Obmedzené možnosti

SKÚSENOSTI

VEDENIE ROZHOVOROV

OSOBNÁ INTERVENČIA

Krízové centrum, poradne ...
Osobný kontakt
Rozsiahlejšia pomoc
Zapojenie rodiny

+ INTERNET /E-MAILOVE
LINKY DÓVERY, CHAT/

PREVENČIA PSYCHICKÝCH KRÍZ

Výchova, rodinné zázemie
Zvyšovanie psychickej odolnosti
Emočná podpora
Zdravý spôsob života

RIZIKÁ VZNIKU PSYCHICKÝCH KRÍZ

ABNORMNÁ ŠTRUKTÚRA OSOBNOSTI
PREVENČIA → NÁCVIK
Sociálnych zručností, interakcií, relaxácie
Coping behavior

PREDPOKLADY ÚSPEŠNÉHO ZVLÁDANIA PSYCHICKEJ KRÍZY

FAKTORY → JEDINEC

Premorbidná osobnosť
Skúsenosti so záťažou
Schopnosť hľadať stratégie
Aktuálny zdravotný stav

FAKTORY → PROSTREDIE

Dobré medziľudské vzťahy
Emočná podpora
Kladný sociálny vzor
Odborná starostlivosť
